

Ольга Назаренко,

старший викладач кафедри теорії, історії та філософії права ННПП Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ

У сучасному світі, який сповнений різними соціальними проблемами та критичними явищами просто неможливо обійтись без залучення психологічного аналізу з метою ефективного їх вирішення в процесі стрімко змінюючись умов суспільного життя. На сьогоднішній день різні тривожні емоції та хвилювання супроводжують нас в повсякденному житті, як на індивідуальному, так і груповому, загальному рівні в соціумі. Будучи його активним учасником людині потрібно чітко усвідомлювати та об'єктивно оцінювати власні вміння справлятися зі своїми тривогами, ставленням до реальної оточуючої дійсності та почуттями. Оскільки, все з чим кожен з нас зустрічається протягом кожного дня, як у професійній сфері, так і особистій впливає на характер наших емоцій та відображає вміння співіснувати з ними. У зв'язку з чим важливо пам'ятати не тільки про власні сприятливі умови для існування, але й поважати особисті межі інших осіб, які знаходяться у нашому оточенні.

Так, для того, щоб забезпечити психологічний баланс потрібно перш за все здійснювати безперервну роботу над формуванням загальної суспільної свідомості з метою усвідомлення людиною, як власної значимості, так і колективної. Кожна людина має власні унікальні особливості, які впливають на її світосприйняття та характер взаємовідносин з іншими. Саме тому важливо своєчасно закріпити знання про цінність володіння вмінням знаходити компроміси навіть в самих складних життєвих ситуаціях та досягати надійного балансу, а також гармонії у взаємовідносинах. Для гарантування реалізації такої перспективи, наші суспільні відносини повинні бути врегульованими нормами права, зокрема забезпечуватись їх владним примусом. Тому, у зв'язку з цим, неможливо оминати увагою важливості панування такого явища, як правосвідомість. Саме вона покликана відображати та

розкривати всеохоплюючий вплив права на суспільні відносини, дійсне ставлення та погляди людини на право, її знання та уявлення про нього, розуміння цінності для практичного забезпечення її прав та свобод.

Як зазначає О. Барабаш від рівня правосвідомості напряду залежать зовнішні прояви юридично-значущої поведінки людини. Правосвідомість є тим чинником, що спрямовує вектор поведінки людини на дотримання чи недотримання правових норм [1, с. 71]. Натомість А. С. Ткачук вважає, що формою ідейно-психологічного відображення та освоєння правової дійсності через систему нормативно-оціночних уявлень і суджень людей про природу й закономірності правових явищ є правосвідомість. Будучи складним явищем правового життя суспільства, вона має свою внутрішню структуру, що включає в себе правову ідеологію та правову психологію. Реальним виразом правосвідомості в правовому житті суспільства є саме ці основні два елементи [2, с. 59]. Правова ідеологія допомагає здійснити не тільки теоретичне осмислення соціально значимих ідей, які закладених в праві, але й поглянути на систему цінностей, що представляються значимими в контексті ставлення особи та цілого суспільства до правової системи.

Варто підтримати позицію О.М. Полякова, відповідно до якої соціально-правова психологія та правова ідеологія складають структуру поняття «правова свідомість». Правова ідеологія є систематизованим науковим вираженням правових принципів, поглядів, вимог різних прошарків та груп населення, суспільства, які чинять активний вплив на формування та функціонування політичного режиму, створення ціннісно-нормативної орієнтації суспільства, а під соціально-правовою психологією варто розуміти сукупність правових почуттів, ціннісного ставлення, настроїв, характерних для всього суспільства в цілому або певної соціальної групи [3, с. 38]. Таким чином, розглянемо ще деякі підходи до розуміння правової психології. Так, зокрема, Т. М. Мартинюк вважає, що правова психологія на відміну від правової ідеології представляється сукупністю правових почуттів, переживань, емоцій, звичок, настроїв, настанов, які складаються під безпосереднім впливом життєдіяльності суспільства. Пов'язана також з чуттєвим пізнанням світу, правова психологія є менш складною порівняно з правовою ідеологією формою

відображення дійсності, і має інший спосіб свого формування – вона не може створюватися штучно, бо виникає і реалізується в процесі правового спілкування людей [4. с. 41].

Також, Р.Ф. Гринюк, О.І. Гуцуляк зазначають, що як елемент правової свідомості правова психологія припускає можливість впливу та корекції (завдяки самоспостереженню, рефлексії). Методологія свідомісно-центрованої психології дуже послідовно та структуровано розкриває закони і принципи свідомості (комунікативності, організованості, адекватності), а отже, – і механізми її можливих деформацій [5, с. 13]. Дійсно важливим моментом представляється не допущення наявності негативних тенденцій пов'язаних з психологічними відхиленнями щодо правильності сприйняття, усвідомлення та реалізації у власній поведінці людиною вимог права. Накопичення негативних емоцій, вражень та потрясінь негативним чином впливають на стан правової психології кожної окремої особи та суспільства загалом.

Варто підтримати позицію, яку висвітлює І.Д. Веркалець стосовно того, що правова психологія у сучасній ситуації розглядає право як основний засіб реалізації соціальної справедливості і доцільності [6, с. 70]. У структурі правової психології виокремлюють наступні елементи: 1) сталі (правові стереотипи, традиції, звички) і динамічні (настрої, почуття та хвилювання); 2) пізнавальні (правові емпіричні уявлення, знання, погляди) і емоційні (правові емоції, настрої почуття) [2, с.63]. В контексті чого варто зазначити думку, яку висловлює О. С. Устименко, яка говорить про те, що найбільш поширеною формою усвідомлення права є правова психологія, а саме завдяки їй особа усвідомлює правові зміни, що відбуваються, та оцінює правові ідеї. Більш швидким механізмом реакції на правову дійсність на відміну від правової ідеології є саме правова психологія, але разом з тим вони представляються взаємозалежними один від одного та взаємодоповнюючими [7, с. 56–57].

Отже, підсумовуючи все вище викладене, варто зазначити, що правова психологія не просто продовжує посідати чільне місце в сьогоденних тенденціях суспільного життя, але й набирати дедалі більшої актуальності, оскільки психологічний аспект життя люди пов'язаний з різними в тому числі проблемними сторонами її існування, а значить потребує їх

опрацювання та аналізу, у тому числі вивчення через призму права. Тому, важливим моментом залишається формування та наявність у суспільства не просто свідомості, а правосвідомості, яка б з позиції знань про право, позитивним чином вплинула на їх ментальне самопочуття. Оскільки, саме відчуття стабільності та впевненості в собі покращує рівень емоційного стану особи, а також загалом позитивно впливає на правову поведінку людини. Правова психологія покликана активно та оперативно реагувати на всі зміни, які відбуваються в реаліях правової дійсності суспільного життя з метою нагляду та контролю за недопущенням розвитку негативних тенденцій, процесів, які можуть порушувати суспільну гармонію та баланс співіснування.

Список використаних джерел

1. Барабаш О. Правосвідомість та її вплив на поведінку людини. *Вісник Львівського університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2017. № 861. С. 68–72.
2. Ткачук А. С. Правова ідеологія та правова психологія як структурні елементи правосвідомості. *Актуальні проблеми політики*. 2012. № 46. С. 58–66.
3. Полякова О. М. Правова культура і правосвідомість як засоби стабілізації політичного режиму. *Держава і право*. 2005. Вип. 29. С. 34–39.
4. Мартинюк Т. М. Правова психологія та правова ідеологія.: особливості формування в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2019. Вип.8. с. 38–45.
5. Гринюк Р.Ф., Гуцуляк О.І. Правосвідомість як предмет теоретико-правового, соціально-філософського і психологічного аналізу. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2023. Том. 2. № 1. С. 4–17.
6. Веркалець І.Д. Правова психологія в механізмі реалізації права. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право*. 2018. № 5 (17). С. 66–71.
7. Устименко О.С. Правова ідеологія як структурний елемент правової свідомості. *Право і суспільство*. 2018. № 5. С. 54–57.